

Андрусів Уляна Ярославівна,
кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри туризму, рекреації та
регіонального розвитку, Івано-
Франківський національний технічний
університет нафти і газу
Зелінська Галина Олексіївна,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри прикладної економіки,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу
Лагодієнко Володимир Вікторович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу,
підприємництва і торгівлі, Одеський
національний технологічний університету

Andrusiv Uliana,
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
Ivano-Frankivsk
National Technical University Oil and Gas,
<https://orcid.org/0000-0003-1793-0936>
Zelinska Halyna,
Doctor of Economics, Professor, Ivano-Frankivsk
National Technical University of
Oil and Gas,
<https://orcid.org/0000-0003-2175-4883>
Lagodiienko Volodymyr,
Doctor of Economics, Professor,
Odesa National University of Technology,
<https://orcid.org/0000-0001-9768-5488>

МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

MODEL FOR EVALUATING THE EFFICIENCY OF A SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS ENTITY

Андрусів У. Я., Зелінська Г. О., Лагодієнко В. В.
Модель оцінювання ефективності соціально
відповідального суб'єкта господарювання.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2023. Том 8. № 4. С. 162 – 166.

Andrusiv U., Zelinska H., Lagodiienko V. Model
for evaluating the efficiency of a socially
responsible business entity. *Ukrainian Journal
of Applied Economics and Technology*. 2023.
Volume 8. № 4, pp. 162 – 166.

Загострення трансформаційних суперечностей під впливом дії глобалізаційних та інтеграційних процесів актуалізували необхідність формування нової парадигми суспільного розвитку. В Україні актуалізувалася проблема соціально відповідальної поведінки суб'єктів господарювання, зокрема системи освіти, що виражається насамперед через підготовку сучасного фахівця. Ще до початку широкомасштабної війни, розпочатої росією у лютому 2022 р., у державі спостерігалися позитивні процеси до розширення соціальної відповідальності серед бізнес-структур, що виражалося у спільній проектній, освітній, грантовій діяльності. Водночас варто зазначити, що корпоративна соціальна відповідальність здебільшого мала декларативний характер. В умовах воєнних дій і наявності економічної кризи більшість вітчизняних суб'єктів господарювання швидко, вимушено або поступово змушені були згорнути свої благодійні та соціальні проекти. На противагу наявним дослідженням у частині соціальної відповідальності суб'єктів господарювання пропонується здійснювати оцінювання ефективності їхнього функціонування за окремими складовими, враховуючи при цьому освітній компонент. У роботі використано інструментарій економічного аналізу, що дало змогу покрово оцінити ефективність соціально відповідальної поведінки суб'єкта господарювання. Практична цінність дослідження полягає у встановленні взаємозв'язку між різними учасниками ринкових відносин з врахуванням соціальної відповідальності кожного за результати своєї діяльності.

Ключові слова: соціальна відповідальність, корпоративна відповідальність, суб'єкт господарювання, Україна, бізнес-структури, освіта.

The aggravation of transformational contradictions under the influence of globalization and integration processes actualized the need to form a new social development paradigm. Achieving quantitative growth is giving way to ensuring sustainable development within the global economy, which can be implemented using the corporate social responsibility strategy. In Ukraine, the problem of socially responsible behavior of business entities, particularly the education system, which is expressed primarily through training a modern specialist, has become actualized. Even before Russia started the war in February 2022, positive processes toward expanding social responsibility among business structures were observed in the state, expressed in joint projects, educational, and grant activities. At the same time, corporate social responsibility was primarily declarative. In hostilities and the presence of an economic crisis, most domestic business entities were quickly, forcibly, or gradually forced to curtail their charitable and social projects. In contrast to existing research on the social responsibility of business entities, it is proposed to evaluate the effectiveness of their functioning by individual components, considering the educational component. The work uses the toolkit of economic analysis, which made it possible to assess the effectiveness of the socially responsible behavior of the business entity. The practical value of the research consists of establishing the relationship between various participants in market relations, considering each participant's social responsibility for the results of their activities. Social responsibility is helpful for everyone - the state, society, and business, because, as a result, the standard of living of the population increases, the infrastructure develops, the socially conscious attitude of citizens toward the environment takes place, and a corporate culture of management and interpersonal communication is formed.

Keywords: corporate social responsibility, business entity, Ukraine, business structures, education.

© Андрусів Уляна Ярославівна, Зелінська Галина Олексіївна, Лагодієнко Володимир Вікторович, 2023

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023 рік. Том 8. № 4.

Вступ

Загострення трансформаційних суперечностей під впливом дії глобалізаційних та інтеграційних процесів актуалізували необхідність формування нової парадигми суспільного розвитку, у якій завдання досягнення кількісного зростання поступається місцем завданню забезпечення сталого розвитку в межах світового господарства, які можуть бути реалізовані, використовуючи стратегію корпоративної соціальної відповідальності. У розвинутих країнах загальноновизнаним стало розуміння того, що конкурентоздатність компаній (підприємств) залежить від багатьох чинників, одним з яких постає соціально відповідальна поведінка всіх суб'єктів ринкової економіки. Тому особливого значення набуває нині не тільки проблема соціально відповідального бізнесу, але й проблема соціально відповідальної системи освіти перед суспільством, що виражається насамперед через підготовку сучасного фахівця.

Упровадження принципів соціальної відповідальності в діяльність будь-якого суб'єкта господарювання є важливим періодом, у якому здійснюється низка процедур з оцінювання ефективності соціальної відповідальності підприємства. Вони визначають подальший ступінь ефективності процесів управління соціально відповідальним суб'єктом господарювання. Сьогодні спостерігається тенденція до розширення соціальної відповідальності бізнесу, проте часто корпоративна соціальна відповідальність має декларативний характер. В умовах динамічно мінливих економічних умов господарювання, особливо наявності економічної кризи в Україні, подібні суб'єкти господарювання швидко або поступово згортають свої благодійні та соціальні проекти. Однак можна виявити підприємства, які незалежно від фази економічного циклу дійсно дотримуються принципів соціальної відповідальності. Для забезпечення ефективного функціонування соціальної відповідальності бізнесу необхідно інституціоналізувати соціальні функції бізнесу і здійснювану корпоративну соціальну політику суб'єктами господарювання. Це повинно знайти відображення в спеціальних нормативних документах, які мають бути обов'язковими, а не мати рекомендаційний характер.

Проблема соціальної відповідальності освіти, бізнесу та суб'єкта господарювання привертає посилену увагу з боку науковців і практиків сьогодні, коли в Україні спостерігаються кризові процеси у всіх сферах життя.

Огляд літературних джерел. Проблема корпоративної соціальної відповідальності привертає посилену увагу з боку як зарубіжних, так і вітчизняних науковців і практиків, але особливої уваги вона досягла наприкінці XX ст. Зокрема, Catalao та ін. [1] займаються міжнародним порівнянням корпоративної соціальної відповідальності у різних країнах. Gao & Hafsi [2] розглядають втручання уряду в корпоративну соціальну відповідальність малих і середніх підприємств Китаю, приходять висновку, що корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) на підприємствах має формуватися самостійно. Karassin & Bar-Naim [3] у своєму дослідженні запропонували модель основних рушійних факторів, що впливають на корпоративну екологічну відповідальність (СЕР), як міру КСВ. Wan [4] у своїй праці дослідив вплив культури доброчесності на соціальну відповідальність. Jiang та ін. [5] у своїх дослідженнях вивчали взаємозв'язок чутливості інвестицій і корпоративної культури. Kucharska & Kowalczyk [6] дослідили структуру взаємозв'язків між культурою компанії, продуктивністю, КСВ і репутацією з точки зору працівника, щоб визначити, які фактори культури компанії найбільше впливають на практику КСВ, і, як результат, підтримувати розвиток компанії та підвищення її ефективності. Kowalczyk & Kucharska [7] у своїй праці запропонували модель, яка вивчає вплив тиску, культури та практики КСВ на зацікавлені сторони та дійшли висновку, що тиск зацікавлених сторін може призвести до стабільної системи, орієнтованої на КСВ, у бізнес-середовищі. Aljarah & Ibrahim [8] доводять, що загальний розмір ефекту від КСВ і відносин лояльності до бренду є позитивним і дає середній розмір ефекту. Karassin & Bar-Naim [9] розглядають, як регулювання впливає на корпоративну соціальну відповідальність на інституційному, організаційному та індивідуальному рівнях. Ketprarakorn & Kantabutra [10] розглянули роль КСВ малих і середніх підприємств з позиції сталого розвитку. Я. Пушак та ін. [11] стверджують, що саме людина, її інтелектуальний і соціальний капітал є каталізаторами змін. З цією гіпотезою погоджуються Г. Зелінська та ін. [11, 12, 13], які вказують на те, що саме людина є рушієм інноваційних змін. Л. Гришина [14] вивчає як міжнародний, так і український досвід впровадження корпоративної соціальної відповідальності.

Ураховуючи актуальність зазначеної тематики, виникає необхідність у поглибленні наукових досліджень соціальної відповідальності у всіх сферах людської діяльності. Невирішеними залишаються проблеми соціально відповідальної поведінки різних учасників ринкових відносин.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у розробленні моделі щодо оцінювання ефективності функціонування суб'єктів господарювання з урахуванням системи освіти на засадах соціальної відповідальності за результати своєї діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Освіта XXI ст. – це освіта для Людини. Її базисом є розвивальна, культуротворча функції, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити і опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язування проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни. Висока суспільна значущість становлення соціальної відповідальності актуалізує потребу нового усвідомлення ролей інститутів, причетних до виховання, насамперед сім'ї та системи освіти. Змістом діяльності цих інститутів має бути формування та поширення моделей поведінки особистості, адекватних сучасним і майбутнім викликам суспільства. Освіта впливає на ефективність функціонування суб'єкта господарювання різної форми власності якістю підготовленої робочої сили; бізнесу на суспільство – купівельною спроможністю населення, стабільними умовами праці, забезпеченням робочих місць тощо. Проблема соціальної відповідальності, зокрема у системі освіти, передбачає з'ясування низки питань: що таке соціальна відповідальність, які форми та критерії соціальної відповідальності суб'єктів освітніх взаємодій (особистості, спільноти, суб'єкта господарювання, бізнес-структури тощо); які переваги отримує соціум від соціально-відповідальної поведінки суб'єктів на ринку; яку користь від освіти має сам бізнес, що заважає більш ефективній його участі у вирішенні соціальних проблем в економіці держави.

В умовах війни економічна система, зокрема сучасна система освіти, України характеризується значним колом проблем, майже повною відсутністю умов для якісного виконання своїх завдань. З одного боку, це гальмує модернізацію цієї сфери, з другого – формує підстави для запуску дистанційного навчання, що спричиняє розчарування споживачів освітніх послуг у цінності освіти як такої. Слід підкреслити, що суперечливі тенденції в галузі освіти характерні для майже всіх типів суспільних відносин, що є свідченням глибокої системної кризи держави як соціального інституту. Аналізуючи статистику 2022 р. за даними офіційних державних джерел, бачимо, що наразі в Україні відбуваються негативні тенденції щодо розвитку економічного потенціалу держави. Упродовж тільки трьох місяців широкомасштабної війни в Україні припинило діяльність понад 3,5 тис. суб'єктів господарювання, 4,5 тис. зменшили обсяги своєї діяльності. У цих важких умовах протистояння імперським цілям москви великого значення набуває відповідальна поведінка бізнес-суб'єкта за результати своєї діяльності. Зокрема, взаємодія бізнесу й освіти мають проявлятися через поширення знань про основні принципи соціально відповідального управління; у корпоративних університетах (освіта-наука-виробництво); центрах передавання виробництву новітніх технологій; центрах безпосереднього (зокрема на виробництві та в наукових установах) навчання; створенні спільних (освіта-виробництво) бізнес-структур і наукових центрів (освіта-наука); залученні їхніх працівників до онлайн освітнього процесу; реалізації спільних дослідницьких проєктів; спільній участі в управлінні компаніями та ЗВО; проведенні моніторингу та розроблення прогностичних (планових) оцінок потреби (за обсягами та у професійно-кваліфікаційному розрізі) у підготовці фахівців, участі у формуванні регіонального та відомчого сегментів держзамовлення. На жаль, через майже зупинену економіку Україна вимушена згортати більшість соціальних проєктів і надавати перевагу фінансуванню Збройних сил України.

Таблиця 1. Кількість соціально відповідальних малих і середніх бізнес-структур

Region	Малі та середні підприємства			
	2020	2021	2022	2022/2020, %
Європа	4815	5363	5704	123,7
Західна Америка	728	992	1065	136,9
Латинська Америка	733	1026	909	124,0
Китай	1054	1231	1647	156,3
AMEA excluding Greater China Area	1200	1375	1765	147,1
Україна	456	524	412	90,35

Джерело: складено авторами на основі [13].

Відповідно до світової практики, основними цілями корпоративної соціальної відповідальності є забезпечення соціального рівня для працівників; охорона навколишнього

Про позитивну роль корпоративної соціальної відповідальності в житті суспільства можемо стверджувати тому, що у світі відбувається активне впровадження її принципів у діяльність малих і середніх бізнес-структур Європи, Азії, Америки з метою підвищення їхнього рівня конкурентоспроможності, забезпечення ефективності бізнес-процесів і підвищення якості продукції і надання послуг, що демонструють дані табл. 1. Як бачимо з табл. 1, найбільш соціально відповідальні структури – це малі підприємства Європейського Союзу.

середовища; розвиток інфраструктури; культура бізнес-процесів тощо. Розглянемо детальніше питання оцінювання ефективності соціально відповідальної діяльності на прикладі суб'єкта господарювання (рис. 1).

Рис. 1. Модель оцінювання ефективності соціально відповідального суб'єкта господарювання

Нами запропоновано модель, що дозволяє розглядати ефективність як характеристику діяльності суб'єкта господарювання як відношення кожного часткового коефіцієнта до вартості, потреби, засобів, що узагальнено під єдиним критерієм, ранжованим відповідно до прийнятих напрямів соціально відповідальної діяльності. Стандарт ISO 26000 і міжнародний стандарт корпоративної соціальної звітності GRI мають майже ідентичні базові основи. Враховуючи дослідження щодо рівня соціальної відповідальності вітчизняних підприємств, авторами розширені аспекти оцінювання врахуванням параметра ефективності ділових взаємовідносин, який дозволяє відслідковувати не лише реалізацію норм відповідального підприємництва суб'єкта господарювання, а й його партнерів.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Визначено, що перспективними в повоєнний час для України є модернізація та відбудова всіх складових економічного базису та зміщення пріоритету адміністративно-економічних регуляторів у бік самоорганізації, самоконтролю, самостійного добровільного вибору суспільно безпечних, раціональних і справедливих рішень суб'єктів управління. Встановлено, що соціальна відповідальність зараз ефективно впроваджується у зарубіжних компаніях для підвищення їхнього рівня конкурентоспроможності, забезпечення ефективності бізнес-процесів і підвищення якості продукції або послуг. Запропоновано модель для оцінювання ефективності соціально відповідального вітчизняного підприємства, яка дозволяє розглядати ефективність як характеристику діяльності суб'єкта господарювання через відношення кожного часткового коефіцієнта до вартості, потреби, засобів, що узагальнено під єдиним критерієм, ранжованим відповідно до прийнятих напрямів соціально відповідальної діяльності.

Акцентовано, що концепція освіти впродовж життя змінює підхід не тільки до самої системи освіти, розглядаючи її не просто як соціальну сферу, але й до діяльності суб'єкта господарювання, який зацікавлений у підготовці висококваліфікованого фахівця, що володіє необхідними компетентностями, зокрема, у сфері управління. Зроблено висновок, що соціальна відповідальність є корисною для всіх – держави, суспільства, бізнесу, бо в підсумку підвищується рівень життя населення, розвивається інфраструктура, відбувається соціально свідоме ставлення громадян до довкілля, формується корпоративна культура управління та міжособистісного спілкування.

Надалі дослідження будуть спрямовані на визначення пріоритетності чинників щодо формування корпоративної культури та соціально відповідального працівника за результати власної діяльності.

Література

1. Catalao L.M., Branca A.S., Pimentel L.V. International Social Comparisons of Corporate Responsibility. *Int J Econ Manag Sci*. 2016. №5. P. 327.
2. Gao Y., Hafsi T. Government intervention, peers' giving and corporate philanthropy: Evidence from Chinese private SMEs. *Journal of Business Ethics*. 2015. №132(2). P. 433-447.

3. Karassin O., Bar-Haim A. Multilevel corporate environmental responsibility. *Journal of Environmental Management*. 2016. №183. P. 110-120.
4. Wan P., Chen X., Ke Y. Does corporate integrity culture matter to corporate social responsibility? evidence from China. *Journal of Cleaner Production*. 2020. 259.
5. Jiang F., Kim K.A., Ma Y., Nofsinger J.R., Shi B. Corporate culture and Investment–Cash flow sensitivity. *Journal of Business Ethics*. 2019. №154(2). P. 425-439.
6. Kucharska W., Kowalczyk R. How to achieve sustainability? Employee's point of view on company's culture and CSR practice. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2019. №26(2). P. 453-467.
7. Kowalczyk R., Kucharska W. Corporate social responsibility practices incomes and outcomes: Stakeholders' pressure, culture, employee commitment, corporate reputation, and brand performance. A Polish–German cross-country study. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2020. №27(2). P. 595-615.
8. Aljarah A., Ibrahim B. The robustness of corporate social responsibility and brand loyalty relation: A meta-analytic examination. *Journal of Promotion Management*. 2020. P. 1038-1072.
9. Karassin O., Bar-Haim A. How regulation effects corporate social responsibility: Corporate environmental performance under different regulatory scenarios. *World Political Science*. 2019. №15(1). P. 25-53.
10. Ketprapakorn N., Kantabutra S. Culture development for sustainable SMEs: Toward a behavioral theory. *Sustainability (Switzerland)*. 2019. №11(9).
11. Пушак Я.Я., Лагодієнко В.В. Соціальна відповідальність підприємств харчової промисловості як основа інноваційного розвитку сучасної економіки. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 3. С. 27-36.
12. Zelinska H., Andrusiv U., Galtsova O., Dmytrechenko M. Management of Social Risks and their Impact on the Spheres of Human Life in the Conditions of Sustainable Development of Ukraine. *Problemy ekorozwoju*. 2021. №16(2). P. 116-124
13. Zelinska H., Andrusiv U., Daliak N., Dovgal O., Lagodiienko V. Sustainable Development: Trends in Ukraine and the World. *Journal Of Environmental Management and Tourism*. 2021. №12(5). P. 1179-1187.
14. Hryshyna L.A. Corporate social responsibility of enterprises: foreign and domestic experience. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. 2016. №10 (1). P. 99-102.
15. Corporate Social Responsibility Statement, 2022, 17. URL: https://trinitycarefoundation.org/csrprogrammesindia/?gclid=Cj0KCQiAsburBhCIARIsAExmsu7mlMYAAXarPiF6iRLWFyErULskK-LZGghEHN9wKXdCvGdGSYcD-nIaApinEALw_wcB

References

1. Catalao, L.M., Branca, A.S., Pimentel, L.V. (2016). «International Social Comparisons of Corporate Responsibility». *Int J Econ Manag Sci*. №5. pp. 327. DOI: <https://doi.org/10.4172/2162-6359.1000327>.
2. Gao, Y., Hafsi, T. (2015). «Government intervention, peers' giving and corporate philanthropy: Evidence from Chinese private SMEs». *Journal of Business Ethics*. №132(2). pp. 433-447. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2329-y>.
3. Karassin, O., Bar-Haim, A. (2016). «Multilevel corporate environmental responsibility». *Journal of Environmental Management*. №183. pp. 110-120. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2016.08.051>.
4. Wan, P., Chen, X., Ke, Y. (2020). «Does corporate integrity culture matter to corporate social responsibility? evidence from China». *Journal of Cleaner Production*. 259. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120877>.
5. Jiang, F., Kim, K.A., Ma, Y., Nofsinger, J.R., Shi, B. (2019). «Corporate culture and Investment–Cash flow sensitivity». *Journal of Business Ethics*. №154(2). pp. 425-439. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3444-3>.
6. Kucharska, W., Kowalczyk, R. (2019). «How to achieve sustainability? Employee's point of view on company's culture and CSR practice». *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. №26(2). pp. 453-467. DOI: <https://doi.org/10.1002/csr.1696>.
7. Kowalczyk, R., Kucharska, W. (2020). «Corporate social responsibility practices incomes and outcomes: Stakeholders' pressure, culture, employee commitment, corporate reputation, and brand performance. A Polish–German cross-country study». *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. №27(2). pp. 595-615. DOI: <https://doi.org/10.1002/csr.1823>.
8. Aljarah, A., Ibrahim, B. (2020). «The robustness of corporate social responsibility and brand loyalty relation: A meta-analytic examination». *Journal of Promotion Management*. pp. 1038-1072. DOI: <https://doi.org/10.1080/10496491.2020.1746464>.
9. Karassin, O., Bar-Haim, A. (2019). «How regulation effects corporate social responsibility: Corporate environmental performance under different regulatory scenarios». *World Political Science*. №15(1). pp. 25-53. DOI: <https://doi.org/10.1515/wps-2019-0005>.
10. Ketprapakorn, N., Kantabutra, S. (2019). «Culture development for sustainable SMEs: Toward a behavioral theory». *Sustainability (Switzerland)*. №11(9). DOI: <https://doi.org/10.3390/su11092629>.
11. Pushak, Ya.Ya., Lahodiienko, V.V. (2018). «Social responsibility of food industry enterprises as a basis for innovative development of the modern economy». *Aktual'ni problemy innovatsijnoi ekonomiky*. № 3. pp. 27-36. Available at: <http://dSPACE.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/9767/1/7.pdf>.
12. Zelinska, H., Andrusiv, U., Galtsova, O., Dmytrechenko, M. (2021). «Management of Social Risks and their Impact on the Spheres of Human Life in the Conditions of Sustainable Development of Ukraine». *Problemy ekorozwoju*. №16(2). pp. 116-124 DOI: <https://doi.org/10.35784/pe.2021.2.12>.
13. Zelinska, H., Andrusiv, U., Daliak, N., Dovgal, O., Lagodiienko, V. (2021). «Sustainable Development: Trends in Ukraine and the World». *Journal Of Environmental Management and Tourism*. №12(5). pp. 1179-1187. DOI: [https://doi.org/10.14505/jemt.v12.5\(53\).03](https://doi.org/10.14505/jemt.v12.5(53).03).
14. Hryshyna, L.A. (2016). «Corporate social responsibility of enterprises: foreign and domestic experience». *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*. №10 (1). pp. 99-102.
15. Corporate Social Responsibility Statement, 2022, 17. Available at: https://trinitycarefoundation.org/csrprogrammesindia/?gclid=Cj0KCQiAsburBhCIARIsAExmsu7mlMYAAXarPiF6iRLWFyErULskK-LZGghEHN9wKXdCvGdGSYcD-nIaApinEALw_wcB

Стаття надійшла до редакції 18.09.2023 р.